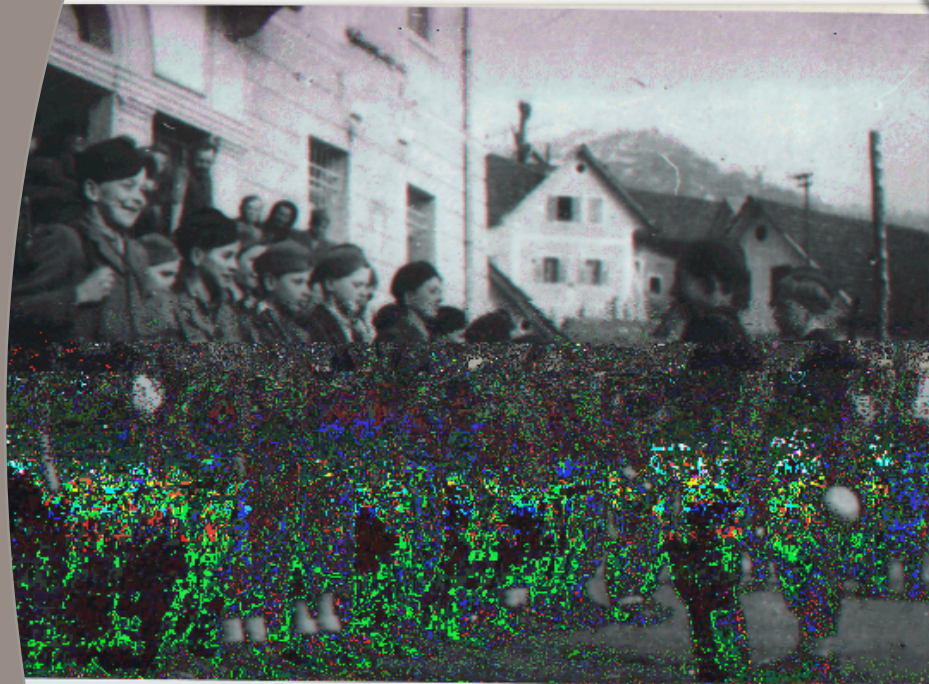

Марјета Шифер
Хелена Мешњак

Децата во Втората светска војна

Клучно прашање

Дали децата еднакво пателе, без обзир на која страна се наоѓале?

Тема

Овој модул говори за децата во Втората светска војна, во периодот 1939 до 1945 година. Говори за децата во партизанското движење, децата во домобрани, децата во логори и децата – курири. Изворите ни покажуваат како живееле и страдале децата за време на војната. Материјалот е наменет за ученици постари од 14 години.

Оваа тема ја одбравме бидејќи веруваме дека е интересна за учениците, а исто така, може да биде интересна и за работа. Темата е контроверзна поради приказот на децата од двете страни – партизанската страна и онаа другата која одлучила да соработува со окупаторот.

Цели

Учениците ќе добијат сознаниа за децата во партизанското движење, децата домобрани, децата во логори и децата – курири. Изворите ни покажуваат како децата живееле и страдале за време на војната.

Очекувани резултати

- Учениците стекнуваат знаења за секојдневниот живот на децата во Втората светска војна
- Ќе можат да го споредат животот и страдањата на децата во време на војна
- Ќе добијат сознаниа за судбината на децата во партизани, домобрани, логори и како војници.
- Приказ на воените активности од перспектива на човековите права.

Упатство за наставникот

Наставникот на учениците ќе им го прочита воведот и ќе ја постави темата на часот. Работилницата има две фази – првата фаза е вовед и групна работа, а другиот е презентација на резултатите.

Чекор 1

Наставникот ги дели упатствата за работа. Потоа ја објаснува темата (првиот работен лист е за наставникот). Учениците се делат во групи од 4 до 5 ученици.

- Група 1 – Деца партизани
- Група 2 – Деца во логори
- Група 3 – Деца курири/војници
- Група 4 – Деца на “другата страна” (домобрани)

Чекор 2

Наставникот ги претставува задачите за работа во групи. Учениците треба да имаат основни предзнаења за Втората светска војна. Учениците ја анализираат картата на Југославија и треба да одредат кој окупатор го окупираше кој дел од земјата во текот на Втората светска војна.

Чекор 3

Наставникот поставува прашања и ги воведува учениците во групната работа:

- Напиши листа на работи кои им се потребни на децата за среќно детство.

Чекор 4

Наставникот дава упатства за тимска работа. Учениците ги читаат изворите, подготвуваат кратка презентација и ги решаваат задачите.

Чекор 5

Кратка презентација на работата по групи

Чекор 6

Заклучок, рефлексija на темата (учениците со помош/7]TJ /F126 463.8976 cm BT -0.0004 Tс 9 0 0 -9 0 129 T2.5 %/I

90

минути

Група 1

ДЕЦА НА ПАРТИЗАНИТЕ / ВО ПАРТИЗАНИ Анализа на извори за децата на партизани / во партизани

Извор 1

“Национална помош на Словенија”

“Национална помош на Словенија” ги штитела децата на активните борци. Со помош на старателски семејства, оваа организација им помогнала на околу 200 деца, исто така познати и како “илегалци” од Љубљана, од јули 1941 година до крајот на војната. На децата им се дадени нови имиња и идентитет, така што непријателот не можел да ги најде, одведе и да ги уценува нивните родители во партизани. Некои од овие деца и по повеќе пати ги менувале семејствата. Овој вид на заштита не е користен само во Словенија туку и низ Европа. Оваа организација останала неоткриена до крајот на војната и спасила многу животи. Таа ги штитела “децата на бандитите”, како што ги нарекувале нацистите, од киднапирање, смрт и депортација во “институциите за превоспитување”.

Retzl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava*, p. 15, 19

Извор 2

Сведоштво на Јанез Кмет, чија мајка била во партизани

“Луѓето кои живеаа околу мене – баби, тетки, стрини, никогаш не говорела за тоа. Мојата мајка беше табу тема, нешто забрането. Често плачев ноќе. Многу плачев и сакав мојата мајка да е тука, со мене, и да не е мртва. Сакав да ме земе со себе. Дури и по моето раѓање, мајка ми делуваше како илгалец во Љубљана. Пролетта 1943 година ја уапсија. Ја затворија во затвор во Љубљана, ја осудија, за потоа ја префрлија во затвор во Копер. Таа успеа да побегне и да им се приклучи на партизаните од Приморска.”

Retzl, L., Obid, V. (2006). *Partizanski otroci. Celovec/Klagenfurt: Drava*, p. 15, 19

Извор 3

Стрелање на ученици во Крагуевац, Србија

“Нада Наумовиќ (1929 – 1942). Еден наредник се налути па и рече на мојата ќерка дека е комунист и дека ја навредила српската војска. Дека таа е комунист потврди уште еден наредник, потоа со оружје ја однесоа во училиштето “Крал Петар”, каде што преноќи и утредента во 7 часот наутро со камион ги пренесоа кај Германците, за да во 7:30 попладне ги стрелаат под Топовските шуми, на имотот од економот Љуба Марковиќ.”

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sjećanje: Mileva Naumović, Kragujevac, 20. januar, 1945)

“Лазар Пантелиќ (1893 – 1941). Мојот покоен маж Лазар М. Пантелиќ е изваден од гимназиските клупи заедно со учениците на ден 20 октомври 1941 година од страна на Германците и затворен во бараките за стрелање. Кога е извршено стрелањето, на листата за стрелање беше објавено и името на мојот сопруг. Преку општината ја добив неговата лична карта. Неговата крвава железничка легитимација ми ја донесе еден негов ученик, Миосав Гавриловиќ, од Крагуевац, кој што ги погребувал.”

<http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1015560> (26. 3. 2013), sjećanje: Miroslava Pantelić, Kragujevac, 26. februar 1945.)

Задачи

1. Зошто мајката на Јанез била табу-тема?
2. Каква организација била “Национална помош на Словенија”?

Украдени деца

Во Делна Штаерска бил собиран центар за депортирање во Целџе, во поранешна машка гимназија, денес позната како Прво основно училиште, каде се извршени две депортации, 03. и 14. август 1942 година. 600 деца се насилно одземени од нивните мајки. Овие деца се воглавно деца од партизанските семејства и семејства убиени во затворите. Нивните судбини се разликуваат но сите поминале иста процедура. Децата во Мекенска дојднуваат во Мекенска.

Извор 1

Словенечки деца во концентрационите логори

Станислава Завршник е родена на 3 март 1933 година во семејството Берлец, во селото Локе во Тухињската долина. Живела на фарма со татко, мајка, постар брат и четири сестри. Кога ја окупираа нашата земја Станислава имала само 8 години. Нејзиниот татко Иван, бил првиот организатор на Ослободителниот фронт во Тухињската долина и им се приклучил на партизаните во 1941 година. Поради тоа семејството Берлец било едно од најомразените и најбарани од страна на Германците. Во 1942 година мајка и се приклучила кон партизаните и децата се оставени сами. Неколку месеци децата на возраст од од 3 месеци до 11 години се криеле во шумите, кај роднини, но никој не можел да им помогне. Во јули 1942 година, Германците ги фатиле и одвеле во детски концентрационен логор Селигенпортен, каде што биле интернирани околу 100 словенечки деца без родители или други возрасни.

На почетокот сите биле заедно, подоцна децата се поделени по азбучен ред. Кон крајот на мај 1943 година, децата се исто така и по пол и возраст. Најстариот брат, Милан, префрлен е во логор Касти, најмладата сестра, Јохана во Лајпциг, Ана во Меинбург, Јустина во Наустифт, а Марија и Станислава се префрлени во Салденбург. Во концентрационите логори на децата им било забрането да говорат словенечки и биле подложени на строго нацистичко образование. Кон крајот на 1944 година, кога Германците започнале да ја губат силата и моќта, некои детски логори се напуштени, па сестрите Берлец заедно дошле до слобода во логорот Салденбург. Во јули 1945 година сите пристигнале дома, каде се соединиле со своите родители.

http://www.muzeji-radovljica.si/_arhiva/mestni/zgibanka.pdf

Извор 4

Српски деца во концентрационите логори

“За ликвидацијата на деца знам тоа дека имаше доста деца во логорот, како и одредена лекарска комисија која ја сочинуваша заставникот Илија Буковац и др. Буки Кунорти, кои имаа за задача да ги одберат здравите деца кои се упатени во Загреб, Сисак, Јаска и Феричанце. При прегледот, комисијата открила 63 болни деца и предложила да бидат ликвидирани. Управникот на логорот Миле Орешковиќ ми нареди мене и на Грубишиќ децата да ги задавиме. Заедно наредивме децата да се ликвидираат со плин. Во таа прилика ликвидирани се сите 63 деца, која се наоѓаа во една соба.”

Изјава на Анте Врбан, усташки офицер и член на управата на логорот Стара Градишка на судскиот процес од 14.01.1948 г.. “Борба” 15.01.1948

Извор 2

Судбината на децата во италијанските концентрациони логори

Во времето на прогонот на подрачјето од Љубљана, италијанските окупатори ги затворале Словенците во затвори во Љубљана и во Италија. Затворениците живееле во ужасни услови. Жените со мали деца и трудниците имале многу проблеми, бидејќи затворските ќелии биле студени, нечисти, полни со штетници, болви и вошки. Новороденчињата умирале од болести. Меѓу затворениците имало и доктори кои се обидуваа да ги спасат жените, децата и бебињата. По капитулацијата на Италија во 1943 година, во логорите е организирана настава за децата.

Cita Lovrenčič Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana. P. 22 – 174.

Извор 3

Мајка и деца во концентрационен логор

Cita Lovrenčič Bole. 1988. Prekomorke. Ljubljana. P. 22 – 174

Задачи

1. Што гледаш на сликата?
2. Што ти кажува оваа слика?
3. Што уште сакаш да дознаеш?

Извор 5

Судбина на Српски деца во
концентрационите логори

... Кон крајот на ноември 1942 година не посети некоја комисија и веднаш потоа бевме собрани и одведени во Загреб. Уште на железничката станица не дочека пријатно изненадување бидејќи не дочека маса од граѓани со израз на сочувство и пријателство. Ни дадоа леб и картички со адреси. Посебно не трогна плачот на некои граѓани кои не набљудуваа, а нарочно жените. Ни поделија и нешто облека и обувки... Најпрвин бевме во Заводот за глувонеми во Загреб, а потоа во Домот на Влашка 37. Во недела не водеа во католичка црква. Во Загреб условите за живот беа далеку подобри од оние во логорот. Овде добивме и други имиња: Иван, Мате, Јосо, Јосип и други. Иако бев дете, се сеќавам дека тоа, како и на другите ми беше многу тешко...

... По ослободувањето се вратив во родниот крај. Тешко ме погоди сознанието дека од околу 600 мои другари од логорот, многу мал број се вратил во својот роден крај. На останатите им се загуби секоја трага во фашистичките логори.

Сведоштво на Ѓуро Иветиќ, објавено во Žarko Vujičić, Velika ofanziva na Kozaru 1942. I njene posljedice, Banja Luka 2004, p. 169-175.)

Извор 6

Деца со Давидова звезда

<http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5478> (9. 5. 2013)
Antisemitizam Holokaust Antifašizam, Ognjen Kraus (ur.), Židovska općina, Zagreb, 1996, p. 92.)

Задачи

1. Погледни ја сликата во изворот 6 и опиши ја.
2. Што е прицврстено на капучето од девојчето?
3. Што значи тоа?

Задача

Прочитај ги изворите 1 до 6 и пополни ја табелата подолу

СПОРЕДБА		
	СЛИЧНОСТИ	РАЗЛИЧИ
СЛОВЕНЕЧКИ ДЕЦА		
ХРВАТСКИ ДЕЦА		

Извор 1

Деца курири

(сведоштво на Штефан Матек)

Куририте во народноослободителната војна имаа тешка и одговорна задача. Постојано беа на пат и во опасност. Дозволете да опишам дел од своите должности како курир. Патот ме водеше 3 часа одење во една насока и 3 часа назад, со тежок ранец на грбот, често со пакети, муниција и бомби. Морав да бидам многу внимателен. Готово и да немав време за одмор. Не требавме да бидеме видени во текот на денот. Ако паѓаше дожд, бем мокар додека не престане дождот и не се исушеше облеката на мене. Секоја втора ноќ, кога не бев "курир", доставував пошта, книги и весници. Еднаш, додека се враќав дома по вообичаениот пат, бев толку уморен што спиев одејки. Случајно се препнав на еден корен и тоа ме разбуди, но веднаш потоа повторно заспав, одејки низ шумата цела ноќ. Прејдов преку потокот и морав да направам голем чекор. Бев премногу уморен да видам кога влегов во водата, но и излегов на другата страна. Во тој момент испука пушка над мојата глава. Во првиот момент помислив дека сум нападат, но потоа сватив дека мојата пушка пукнала кога сум паднал во водата.

Burgar, M. (1972). Torbica partizanskega kurirja. Časopis Naša skupnost (Ljubljana), letnik 13, št. 4. Pridobljeno na spletni strani, (7. 8. 2012):

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-N4BQV50C/?query=%27keywords%3dkurir%27&pageSize=25>

Извор 2

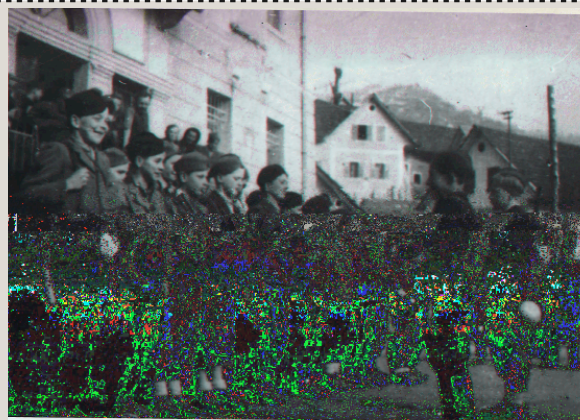
Курир

Фототека на
Горењски
музеј во Крањ

Извор 3

Курири

Фототека на
Горењски
музеј во Крањ

Извор 4

Деца курири / војници во Македонија

Фана Петра Кочовска – Цветковиќ (1927 – 2004), била член на Лигата на комунисти на Југославија од 1943 година и соработувала со Југословенскиот фронт во Македонија од 1941 година. Нејзината највпечатлива акција била кога имала само 17 години и кога заедно со соборците извршила напад врз механизацијата на рудникот во Злетово и ја онеспособила. Оваа група била задолжена да ја уништи механизацијата и да ја оневозможи работата на рудникот, како и да ја уништи непријателската база која била таму поставена. Успеале. Потоа, Фана била на 20 дневно патешествие од Кожув до Козјак, по висок снег и студ. Многу постари и поискусни борци заостанувале или се откажувале од мисијата, но младата девојка издржала и станала пример за останатите.

Ибе Шериф Паликуќа добила признание со 15 години – примена е во Лигата на млади комунисти на Југославија, фаза помеѓу младина и полноправен член на комунистите – поради чинот на заштита на баталјонот кога бил погоден од проектили. Била тешко ранета, но бргу се опоравила и вратила на своето место. Се вратила на илегалната работа во своето родно место, Дебар. Младата Албанка и помогнала на револуцијата и победата.

Задача

Прочитај ги изворите 1 и 4 и одговори на следните прашања:

1. Каков вид на задачи извршувале младите курири?
2. Каква работа работеле децата?
3. Зошто работата на курирот била тешка и одговорна?

Materijali su uzeti iz knjige Heroine Jugoslavije izdavačka kuća Spektar, Zagreb 1980 god. (abstract)

Извор 1

Повлекување на домобрани и усташи, заедно со семејствата

Во пролетта 1945 година, откако германските војници ја напуштија територијата, преплашените Југословени прејдоа во Австрија и Италија. Меѓу нив беа и словенечки домобрани и црногорски и херцеговачки четници и многу хрватски домобрани и усташи. Имаше многу семејства и поединци кои сториле воени злосторства, но и многу обични семејства и поединци кои бегаа од застрашувачката судбина. Патот ги водеше низ долините Мислиње, Драва и Межице во Австрија, од каде се често враќани назад. Илјадници луѓе ги завршија животите во напуштените рудници, тенковски ровови, шумите околу Кочевје и на други места. Децата беа прегладнети, слично како и во германските концентрациони логори неколку години претходно. Најголемите центри за луѓе “од другата страна” беа во Ветинје, Техарје и Кочевје Рог, а за децата тоа беше Петричек во Цеље. Останатите центри беа во Ормож, Птуј и други места ширум Словенија. Повеќето беа лоцирани во стари касарни, напуштени вили и стари угостителски објекти, како што е Петричек во Цеље. Центрите беа преполни со бегалци, војници и нивните семејства, цивили, жени, девојки, деца и старци.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. P. 13., 27.)

Извор 2

Луѓе изведени на губилиште

Комунистите уништија дел од ѕидот позади вилата, така да ноќе можат да изведат групи на луѓе низ тој премин. Ги водеа преку полјаната избегнувајќи го главниот пат. Селаните и останатите луѓе во Техарје беа под застрашувачки впечаток на збиднувањата од јуни и јули 1945 година, дури и неколку години по војната. Луѓето врескаа, викаа, запомагаа, плачеа, машинките ечеа, а бомбите експлодираа. Дури и денес луѓето не се осмелуваат да говорат за тоа плашејќи се од одмазда на комунистите..

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor. P. 108.)

Извор 3

Враќање на домобраните од Корушка во Крањ, 30.05.1945 година

Фототека на Горењски музеј во Крањ

Задачи

1. Зошто некои луѓе одлучиле да побегнат од Југолавија по војната?
2. Што се случило со децата на домобраните по војната?
3. Опиши ја сликата погоре, кој е на неа, кога настанала...?

Извор 4

Секојдневен живот во егзил

Првиот ден во егзил беше како и секој обичен ден, кога сум во длабок сон и ништо не може да ме разбуди, ни цвилењето на старите тркала или тресењето на колата. Збогум Љубљана. Збогум пријатели и училишни другари. Преуморен сум да мислам на вас. Само сакам да спијам.

Додека сум спиел, голема група бегалци пристигнала од Драва и прешла преку Југословенско – Австриската граница. Имаше 10.000 Германци, 13.000 Словенци, 4.000 Срби и 4.000 Руси.

Денот преминуваше во ноќ. Долината бизу Ветриње го загуби својот примарен изглед. Како печурки после дожд никнуваа шатори, пратени со коњи, стока и луѓе. Огновите светлеа по темнината. Лажна идила. Чув детски врисок пред нашиот шатор: “Помош, помош, Јанез! Јанез!” Што се случило Јанезу? Го грабнав девојчето и го протресов. Ми рече низ солзи, како Јанез отишол на мостот преку реката која била полна со мини. Јанез направил неколку чекори кога дошло до експлозија. Јанезовото тело полетало низ воздухот и паднало на брегот од реката. “Залудно, секоја надеж е залудна!” Луѓето само стоеа таму, еден човек ја симна од глава својата шапка и нервозно ја вртеше во рацете, додека две медицински сестри ја држеа мајката на Јанез. Таа ниту плачеше, ниту врескаше. Ја тргнаа од мртвото тело на нејзиниот син.

Сите знаеа дека се враќаме во Југославија, дури и јас, дете од 11 години. Но каде одиме, не можевме да предвидиме ни во најлудите соништа. Партизаните кои водеа персонални истраги, беа меѓу заробениците. Ни одземаа се што беше од вредност. Партизаните беа млади, готово деца. Еден од нив имаше можеби 12 – 13 години.

Луѓето беа премногу отапени за да чувствуваат болка. Ни цивилите не беа поинакви. Жените пагаа во прашината на патот за Техарје. Децата беа најсилни. Малите ги носеа во мајчина прегратка, а поголемите деца, како мене, одеа носејќи го малиот терет на своите тела. Одалеченоста помеѓу Џеље и Техарје беше околу 10 километри. Но нам ни изгледаше како вечност. Се влечевме со последни сили, како претежани кучиња, до конечното одредиште.

Ott, Ivan (2008). *Otroci s Petrička – ukradeno otroštvo. Celje: Mohorjeva družba*, p. 35, 36, 69, 79, 112, 147, 194, 197.)

Задача

1. Што се случило со домобранските семејства вратени по војната?

Извор 5

Деца во усташки униформи (тоа се деца сирочиња чии родители биле убиени од страна на усташите, а ним им ставиле усташки капи)

Mihovilić, Đ., Smreka, J. (2006). *O poimeničnom popisu žrtava Jasenovac prema do sada prikupljenim i provjerenim podacima. Spomen područje Jasenovac*, ur. Tea Benčić Rimay, str. 219

“Станува збор за српски деца кои усташите ги одвоиле од родителите во 1942 година. Родителите на децата од сликата се убиени во логорот Јасеновац, а дел депортирани во Германија на присилна работа во германските фабрики. Децата по наредба на усташкиот наредник Вјекослав Макса Лубуриќ се облечени во усташки униформи, иако токму усташите биле одговорни за страдањата на нивните родители.”

(Dr. sc. Robert Skenderović (Hrvatski institut za povijest), radionica "Stradanja žena i djece u logoru Jasenovac", Zagreb, 2007.

Извор 6

Водење на луѓето во концентрациони логори

Кога најмладите деца беа земен од родителите, а нашите мајки тепани со пушки, овде имаше многу плачење и врискотници. Мојот татко се молеше и гледаше низ мрежастата ограда како мајка ми цврсто се држеше за мене и мојот помлад брат. Децата не качија во автобус, каде што моравме да пееме партизански песни. Знам дека мојата мајка плачеше уште посилено од претходната ноќ, бидејќи без сомнеж чувствуваше дека ќе биде убиена. Утредента, во 5 наутро, ја одведеа со уште една жена која исто така ја одвоија од нејзините три деца. Во тоа време, татко ми е одведен во бараката; кога побарал да ја види својата сопруга, некоја жена му рекла дека таа е веќе одведена, како и многу други.

Tolstoj N. Klepec M. Kovač T. 1980. *Trilogija Vetrinje – Teharje – Rog. Maribor*. P. 99)

Задача

1. Види ја сликата во изворот 5 и прочитај го објаснувањето. Потоа прочитај го изворот 6.
2. Спореди ги изворите – обиди се да ја одредиш сличноста во превоспитувањето на децата во двата извора.